

Maktens kvinner. Verdens kvinnelige presidenter og statsministre 1960–2010[†]

Torild Skard

Universitetsforlaget, 2012

Anmeldt av Sigrun Stigen Holter*,
Rådgiver, International Law and Policy Institute

Hvordan ble en teatersjef statsminister på Island? Hvordan ble en bestemor statsminister i Israel? Hvordan hadde det seg at en afrikansk diktator rekrutterte en kvinnelig bonde som statsminister? Er alle kvinnelige toppledere fredelige, demokratiske feminister? Og hvilke nålevende kvinnelige presidenter eller statsministre er i april 2016 aktuelle som kandidater til stillingen som FNs generalsekretær?

I *Maktens kvinner* gir Torild Skard oss historiene om 73 kvinnelige pionérer. Mellom 1960 og 2010 var 73 kvinner statsministre eller presidenter. I 2010 var åtte prosent av verdens land ledet av en kvinne. Siden andre verdenskrig har nesten 30 prosent av verdens land hatt kvinnelige stats- og regjeringssjefer. Skard spør hvorfor noen kvinner engasjerte seg i en politisk mannsverden og hvordan de kom til topps. Og ble de kvinnelige lederne ledere for kvinner?

Torild Skard er selv en pionér. Hun var Norges første kvinnelige lagtingspresident og første kvinnelige ekspedisjonssjef i tidligere Departementet for utviklingshjelp (nå Norad) og Utenriksdepartementet (UD). Hun har vært tilstede ved de viktigste milepælene i internasjonal kvinnekamp siden 1970-tallet, som norsk kvinnesaks kvinne og senere som en av lederne i FNs barnefond. *Maktens kvinner* er skrevet som seniorforsker på NUPI etter at hun slutta i UD.

Maktens kvinner er et reallt storverk: en murstein – en lettlest én! – som enhver med over middels interesse for damer og/eller politikk bør ha i hylla. Og frykt ikke, boka må på ingen måte leses fra perm til perm. Hver historie og hvert kapittel er interessant nok i seg selv.

Så hvem var disse 73 kvinnelige stats- og regjeringssjefene? Noen klatret seg til topp i partiet, noen ble politiske toppledere under vingene til en respektert mannlig leder, andre kom til makten for å skape ro i et splittet parti. Forenklet deler Skard

---

*Korrespondanse: Sigrun Stigen Holter, International Law and Policy Institute.

Email: ssh@ilpi.org

[†]Engelsk utgave utgitt 2014: «Women of Power: Half a Century of Female Presidents and Prime Ministers Worldwide», Policy Press at the University of Bristol.

kvinnelige stats- og regjeringssjefer inn i tre kategorier: «klatrere» eller «innsidere», stedfortredere, og «outsidere» eller aktivister.

«Klatrerne», eller «innsiderne», utgjør halvparten av kvinnelige statsministre og presidenter: De fikk makt gjennom posisjoner i de politiske partiene og mange var/ble også partiledere (for eksempel vår egen Gro Harlem Brundtland).

Omtrent 20 prosent av kvinnelige statsministre og presidenter mellom 1960–2010 kan kalles «stedfortredere», som overtok et familiemedlems maktposisjon. På Ceylon (dagens Sri Lanka) i 1960, ble for eksempel Sirimavo Bandaranaike bedt av partiet om å overta som regjeringssjef da ektemannen og statsministeren ble myrdet. I noen land der bestemte slekter og familieeliter utøvde stor makt kunne enkene, konene eller døtrene overta maktposisjonen for å skape ro eller sikre kontinuitet. Flere av dem utviklet dessuten selvstendige politiske plattformer etter hvert. Bandaranaike ble for eksempel en dominerende kraft i lankesisk politikk gjennom førti år og var statsminister tre ganger i til sammen sytten år. Faktisk er Asia og Latin-Amerika de eneste regionene med stedfortredere, ifølge Skard. Hilary Clinton er riktignok et eksempel på at familieforbindinger ikke er uten betydning i vestlige land heller (om de så ikke overtar direkte etter ektefellen).

Skard forklarer at noen kvinnelige ledere kunne utøve makt nettopp fordi de ble oppfattet som at de var «uten» makt. De ble oppfattet som rene, nøytrale og nyttige for å skape ro i en overgangsperiode eller situasjon preget av krise eller (parti)konflikt. Dette kunne for eksempel gjelde «outsiderne», som utgjorde 15 prosent av kvinnelige toppledere Skard studerte. De jobbet gjerne i frivillige organisasjoner og med sosialt arbeid på grasrota utenfor de politiske partiene. Den frankofile teatersjefen på Island, Vigdís Finnbogadóttir, er et eksempel. Hun var en kjent TV- og kulturpersonlighet da hun ble president og forble det i seksten år.

De 73 kvinnene kom til makten i veldig ulike land og situasjoner over hele verden. I søken etter fellestrekk i de politiske institusjonene og systemet trekker Skard fram blant annet styreform og valgordning. Kvinner kom først og fremst til makten i demokratier. Parlamentarisk styre ga bedre betingelser for å bli valgt enn presidentskap. Valgordning har også stor betydning for kvinners tilgang til parlamentet.

For å studere hvordan kvinnene ble aktuelle til formelle politiske verv, beskriver Skard familie, oppvekst og karriere samt den politiske, økonomiske, sosiale og kulturelle konteksten kvinnene levde i.

90 prosent av de kvinnelige statsministre og presidenter mellom 1960 og 2010 hadde høyere utdanning og ofte hadde de en lang yrkeskarriere før de ble politiske ledere. For å sammenlikne hadde kun 20 prosent av kvinnenes mannlige forgjengere tilsvarende høye stillinger som kvinnene før de gikk inn i politikken.

Taktisk sett var det gunstig å stå fram som en «ordentlig kvinne», «hustru» og «mor», skriver Skard. De fleste (89 prosent) kvinnene var eller hadde vært gift eller samboende da de ble toppleder og tre fjerdedel av kvinnene hadde barn. (Visstnok gikk både Benazir Bhutto og Angela Merkel til det skritt å gifte seg formelt i forbindelse med sine politiske karrierer).

Innenfor hvilke rammer virket kvinnene som toppledere, og hvilket grunnlag hadde de for å utøve kvinnelig lederskap? I hvilken grad kunne eller ville de fremme kvinners interesser? spør Skard. Det er ingen selvfølge at kvinnelige toppledere kjempet for det Skard kaller «kvinneinteresser». Som enslig svale i mannsdominerte politiske institusjoner måtte de kompromisse og tilpasse seg for å vinne fram. Hvordan svare på kravene fra kvinnebevegelsen og samtidig skape tillit i det mannsdominerte miljøet? Labyrint er en god metafor for hvordan kvinner manøvrerer makten, spiller det politiske spillet, takler motstand og støtte. Metaforen om at kvinner butter mot et «glasstak» i veien til toppstillinger hjelper oss i liten grad å forstå hindringene kvinner møter og metodene de bruker for å lire seg unna. Et glasstak gir inntrykk av at når du først knuser det, er jobben gjort. Men det er ofte like anstrengende å beholde makten som å få den. Og selv om noen pionérer slo gjennom, betyr det ikke at andre vil følge etter.

Pionérhistorier til tross, *Maktens kvinner* er ingen entydig hyllest av feministiske superhelter:

erfaringene rundt det å være kvinnelig politiker må ikke forenkles, slik man ofte har gjort. Jeg hadde lyst til å gi et mer nyansert bilde, hvor det ikke var slik at de kvinnelige statslederne enten ble dyrket som superstjerner *eller* ble klandret fordi de sviktet kvinnebevegelsen. De aller fleste har trekk av begge deler (Skard til Kilden i 2012).

De 73 historiene viser nettopp at det er mange måter å være kvinnelig toppleder på. De fleste kombinerer typiske manns- og kvinneroller på hver sin unike måte. Margaret Thatcher brukte kjønnsforskjellene som et politisk redskap: hennes væremåte ble oppfattet som tradisjonelt «kvinnelig» og samtidig klart «mannlig», skriver Skard.

Kategoriseringene av disse kvinnelige toppledere som «mannfolk i skjørt», «mannkvinne» eller «kvinnepolitiker» nevnes, men Skard lar konsekvent være å anvende disse gjennom boka. Det gjør hun klokt i: Det er viktig å kunne snakke om kvinnelige ledere uten å definere dem i forhold til menn eller mannlige egenskaper.

Skard sier hun har ingen ambisjoner om å utvikle begreper eller teorier, eller bidra til nyere sentrale debatter innenfor feministisk teori. Det må hun heller ikke, når enkelthistoriene er så interessante i seg selv og materialet så omfattende.

Skards røtter i sosialistisk kvinnekamp er synlige: hun er like opptatt av institusjonelle som personlige faktorer, kvinnebevegelsens betydning, tro på en handlekraftig stat, og er årvåken til nyliberalismens konsekvenser for kvinner. Vi bør være glade for at Skard tok seg tid til å samle historiene om 73 kvinnelige statsministre og presidenter. Hennes internasjonale karriere beriker historiene og har gitt henne tilgang til et stort og unikt materiale, hun har blant annet snakket med flere av kvinnene selv.

Empirien i *Maktens kvinner* inspirerer til videre forskning på kvinner, politikk og makt: i hvilken grad representerer de kvinnelige topplederne en ny type politiker, en

Sigrun Stigen Holter

ny politikk og nye metoder for politisk makt? Med den trege økningen i antall kvinnelige statsministre og presidenter (200 år til vi har 50/50) vil det nok fortsette å være interessant å studere hvordan kvinner når toppen og hvilke faktorer som påvirker, en god stund framover. Enn så lenge vil *Maktens kvinner* bli stående som et storverk innen studiet av kvinnelig politisk lederskap og politikk.

Kilde: Intervju med Skard av Siri Lindstad 18. Juli 2012 i Kilden, et informasjonssenter for kjønnsforskning: <http://kjonnsforskning.no/nb/2012/07/blant-maktens-kvinner>